

ČÁST I.-ÚVOD

Kresba

Kresba patří k nejstarším druhům umění vůbec. Je to také jeden z nejstarších způsobů, jakým lze vyjádřit pocity, nálady, momentální rozpoložení a jiné stavy mysli. Původně asi měla i mystický význam, mohla také sloužit ke komunikaci, a nebo prostě jen k výzdobě.

Dětská kresba

V kresbě se odrážejí různé psychické i jiné procesy, jde např. o kognitivní přístup ke ztvárnění tématu, o celkovou úroveň jemné motoriky a senzomotorické koordinace a o schopnost vizuální percepce.

ČÁST II.-TEORETICKÁ ČÁST

Možnosti použití dětské kresby

Kresba může poskytnout některé informace o celkové vývojové úrovni dítěte, tyto informace jsou avšak pouze orientační. Kresba může sloužit také jako screening globálního vývoje rozumových schopností.

Kresba se zdá být užitečná i pro zjištění úrovně senzomotorických dovedností, respektive vývoje jemné motoriky a vizuální percepce.

Může signalizovat způsob citového prožívání, tj. tendenci k určitému emočnímu reagování i aktuální citové ladění.

Je užitečným nástrojem k poznání určitých specifických vztahů a postojů, které dítě leckdy nechce, nebo ani nedokáže projevit jinak, např. o nich vyprávět.

Kresbu je možno využít k posouzení úrovně rozumových schopností pouze u dětí předškolních, nejpozději však do raného školního věku. Poté už kresba tuto diferenciační schopnost ztrácí. Kresběné schopnosti dosáhnou přibližně v 10 letech určité standardní úrovně a dál se příliš nerozvíjejí, vývoj pokračuje pouze u dětí mimořádně nadaných nebo motivovaných.

Abychom mohli podle úrovně kresby posoudit dosaženou vývojovou úroveň dítěte, musí být splněny základní předpoklady, jako jsou dílčí funkce, pokud nejsou tyto funkce rozvinuty, není dítě schopno nic nakreslit.

Fáze dětské kresby

Fáze presymbolická, senzomotorická fáze, která se vyskytuje u dětí již od batolícího věku, jde o čmárání, kdy má dítě radost spíše z pohybu než ze samotného výtvaru. Dítě se svým výtvozem dále nezabývá.

Následuje fáze přechodu na symbolickou úroveň, což je období dodatečného (sekundárního) symbolického zpracování. Děti se začnou zajímat o to, co vytvořily a zjišťují, že kresba může být prostředkem pro zobrazení reality, stává se tedy symbolem. Ze začátku dítě neúčelně kreslí a teprve po dokončení výtvaru pojmenovává (obvykle podle výrazného znaku, který je pro předmět typický).

Další fází vývoje dětské kresby je fáze primárního symbolického vyjádření, kdy dítě dokáže uskutečnit úmysl kresbou něco konkrétního zobrazit. Kresba je pojímána jako vyjádření postoje dítěte k zobrazovanému objektu (mohou v ní převažovat subjektivně důležité znaky a jeho reálná podoba může být potlačena).

"Dítě kreslí to, co o objektu ví, to co se mu na něm zdá důležité."

Z. Matějček

Fáze dětské kresby-Lucquet

Rozlišuje intelektuální a vizuální realismus. Intelektuální realismus znamená, že děti malují to, co znají. Vyskytuje se především u dětí mladších. Vizuální realismus pak znamená, že děti malují to, co vidí. Jedná se především o starší děti.

K přechodu od intelektuálního k vizuálnímu realismu dochází mezi 7. a 9. rokem.

Fáze dětské kresby-Willats

Tato teorie je založená především na vnímání perspektivy.

Mladší děti kreslí 2D. Je to způsobeno omezenými znalostmi, pamětí, schopností koncentrace a rychlostí zpracování informací.

Starší děti kreslí 3D-spolu s dozríváním CNS se zlepšují výše jmenované schopnosti.

Dětská kresba není ovlivněna jen mentálním rozvojem, ale také vnímáním světa. Dítě není schopno kreslit realisticky, dokud nemá vyzrálé vnímání světa

Teorie dětské kresby podle Piageta

Děti kreslí nerealistické kresby kvůli dětinskému pohledu na svět a nedostatečnému mentálnímu vývoji.

Vývoj kresby lidské postavy

Vývoj kresby lidské postavy začíná tzv. stádiem hlavonožce. Děti začínají kreslit postavu člověka přibližně ve věku 3 let. Pro děti má největší význam lidský obličej, je důležitý při navazování sociálního kontaktu. Podstatné jsou i končetiny, které jsou důležité pro jakoukoli aktivitu.

Dalším stádiem je stádium subjektivně fantazijního zpracování, které je charakteristické pro kresbu 4-5letých dětí. Dítě zobrazuje detaily, které jsou pro něj důležité bez ohledu na realističnost jejich zobrazení. Typickým příkladem jsou průhledné kresby.

Následuje stádium realistického zobrazení. Na konci předškolního věku se dětské kresby stále více podobají skutečnosti. R. Kelloggová – reprezentativní fáze dětské kresby – nástup konkrétního logického myšlení

(dětský realismus). Vývojově podmíněným jevem je zobrazení profilu a zachycení pohybu postavy.

Poslední je stádium stagnace a preference schematického zobrazení. Po 10. roce dochází u dítěte k recesi. Kresebné schopnosti se už příliš nerozvíjejí, děti preferují schematické zobrazení (zjednodušení a redukce detailů). V prepubertě děti začínají být vůči své kresbě kritické a kreslení je přestává bavit. Kresba lidské postavy může někdy dokonce degradovat na nižší vývojový stupeň.

Zkouška kresby lidské postavy

Tato zkouška byla vytvořena v roce 1926 F. Goodenoughovou. Vycházela z předpokladu vývoje dětské kresby (vzrůstající správnosti a přesnosti, přibývání detailů). V roce 1963 byl test kresby lidské postavy rozšířen a revidován D.B.Harrisem.

V roce 1982 byl test upraven pro českou populaci (Šturma, Vágnerová). Nejnovější americkou verzí testu kresby lidské postavy je Draw a Person: A Quantitative Scoring System jehož autorem je J.A.Naglieri.

Zkouška má dvě části, dítě kreslí postupně mužskou a ženskou postavu. Test je určen pro děti 3.5 - 11 let. Dělí se na obsahový skór (kvalita a počet detailů) a formální skór (zpracování tématu – vzájemné proporce, spojení jednotlivých částí, symetrie).

Znaky kresby, které mohou poukazovat na neurotické chování

Jedním ze znaků, které mohou poukazovat na psychické potíže, jsou příliš malé nebo příliš velké figury.

Nedostatečné nebo chybné spojení jednotlivých částí postavy může poukazovat na problémy se sebepojetím

Chybění podstatných částí těla jako jsou hlava, trup, končetiny, nebo rysy obličeje může znamenat emoční problémy.

Zdůrazněné rysy v obličeji mohou předznamenávat potřebu být středem pozornosti. Nezřetelné obličejové rysy mohou zase znamenat introverzi.

Pokud chybí trup, může se jednat o poruchu vlastního tělního schématu.

Příliš krátké paže nebo ruce mohou signalizovat komunikační problémy.

Nohy jsou symbolem rovnováhy a opory těla.

Oblečení vyjadřuje přijetí sociálních norem, tento znak je podmíněn také vývojevě.

Úzkostné děti s perfekcionistickým přístupem kreslí postavu s mnoha propracovanými detaily.

Dále mohou poukazovat na neurotické chování tyto znaky: nadměrné stínování, skrývání nebo zdůrazňování genitálií, zdůraznění nebo chybění končetin, černé mraky, černé slunce, slunce pod mrakem, chybějící postavy, chybějící části postav, prázdné vpadlé oči, přespříliš škrtání a neuzavřené tvary. Pokud se nějaká kresba opakuje příliš často, může to být také poměrně signifikantní.

Problémy se u dítěte mohou vyskytovat i v případě, že dítě odmítá z nějakého důvodu kreslit.

Výběr pomůcek

Děti, které se umí prosadit, si častěji vybírají tužku s tlustší stopou, zatímco děti, které mají se sebezprosazováním problémy, volí tenké tužky s ostrým hrotem.

Velikost papíru poukazuje na pozici, chce dítě v životě zaujímat-čím je papír větší, tím víc se dítě chce předvádět, výběr menšího papíru ukazuje na dobrou pozornost dítěte.

Zvláštnosti ve výtvarném projevu dětí

Antropomorfismus - děti připisují lidské vlastnosti věcem (polidštěné slunce)

Transparence - tzv. „rentgenový fenomén“ (např. jdou vidět nohy pod sukni)

Intelektuální realismus - dítě kreslí to, co nemůže být vidět (tygr - velké drápy, 2. oko/profil)

Grafoidismus - postava či předměty jsou ohnuté ve směru písma

R-princip – pravidlo pravého úhlu

(papír: země-nebe; potřeba odlišit jeden směr od druhého – komín)

Princip plošnosti - zpočátku je kresba schematická, plošná

Princip automatismu - stálé opakování jednoho námětu, které vede ke zdokonalování (čáry-vlasy, tráva; oblouk-vlna)

Zvětšování – disproporce - dítě v kresbě zvětšuje, co je pro něj důležité. Vynechává nepodstatné

Simultaneita – výtvarné vyprávění, zahrnuje více situací z celého děje

Kresba charakteristická pro děti s lehkou mozkovou dysfunkcí

Celá kresba i postavy jsou nápadně disproporční. Jednotlivé části bývají připojeny na špatném místě. Často také chybí podstatné detaily. Kresba se vyznačuje rigiditou a stereotypií. Mohou se vyskytnout dva nosy nebo příliš mnoho knoflíků. Děti s LMD mohou kreslit bizarní tvary, obrázky vyčmárávat. Zpracování se jeví jako primitivní. Špatná koordinace se projevuje sníženou kvalitou čar. Pro lehkou mozkovou dysfunkci může být nápadná i poloha objektů, členění papíru či šikmý sklon.

Kresba charakteristická pro děti s DMO, epilepsií, mozkovým nádorem (tumorem cerebri)

Pro tyto onemocnění je typická disproporce pravé a levé strany či špatná koordinace. Vyskytuje se třes, přeškrtavání, navazované čáry. Čmáraní je nejtypičtější pro epileptiky, ti často také kreslí tmavými barvami. Dalším ukazatelem zmiňovaných onemocnění může být tlak na tužku, sklon 10 stupňů, nebo bizarní tvary.

Kresba typická pro děti s ADHD

Děti s touto poruchou mívají zhoršenou motorickou koordinaci, potíže s motorikou. Často kreslí hůře a neradi. Držení tužky bývá nesprávné, ruka není uvolněná. V kresbě se vyskytují hrubé disproporce a postavy mívají šikmý sklon.

Kresba charakteristická pro děti se sníženým intelektem

Závisí na stupni postižení. Děti kreslí mnoho zbytečných detailů, místo očí kreslí křížky, místo nosu kostku. Děti se sníženým intelektem nekreslí z profilu, končetiny jsou jednodimenzionální. Ruce bývají znázorňovány jako hrábě-ptačí ruce, dolní končetiny bývají také ptačí nebo hákovité. Kresba se vyznačuje rigidností a stereotypií, nedodržíváním správných proporcí.

Kresba charakteristická pro děti s postižením zraku

Kresba bývá vývojově opožděna. Později se dostavuje schopnost malovat 2D. Kresba bývá chudší v detailech. Typické je také připojení jednotlivých částí. Koordinace bývá nepřesná. Na kresbě bývá znatelné, jestli je postižení dítěte vrozené či později získané.

Kresba typická pro děti se sluchovým postižením

Vývoj kresby nebývá narušen. Proces konceptualizace je však opožděn-řeč se vytváří později, tvorba pojmů na vizuální úrovni je jiná. Kresba je bohatá na detaily. Výrazné bývají oči, zpracování bývá formální bez nápaditosti, někdy se vyskytuje velká zdobnost či chybení profilu.

ČÁST III.-PRAKTICKÁ ČÁST-VÝZKUM

Srovnání kreseb rodiny

Čtyři děti jsme požádali o nakreslení jejich rodiny. Bylo jim umožněno kreslit barevně a byl jim ponechán dostatek času.

Markétka

Markétce je 5 let. Mezi její zájmy patří kreslení, zpěv, zvířátka a stavebnice Lego.

Má dominantní pravou ruku.

Viz. Příloha 1

Některé způsoby interpretace kresby její rodiny:

Na obrázku vidíme rodinu u jídla. Jídlo obecně přináší lidem slast, mohlo by tudíž poukazovat na pohodovou rodinnou atmosféru. Velmi zajímavé je též propracování detailů, což bychom mohli vykládat jako tendenci k perfekcionismu. Na první pohled také zaujme lustr. Žárovka v něm je zobrazena jako malé Slunce. Postava matky a otce je nakreslena červeně, červená barva bývá považována za barvu lásky. Důležité může být i to, že obě tyto postavy jsou červené, stejná barva může také znamenat, že tyto osoby k sobě nějakým způsobem patří. Neopomenutelná je postava babičky, která má každou končetinu namalovanou jinou barvou a jedna noha dokonce chybí, ale může jít i o chybu z nepozornosti. Samu sebe nakreslila Markétka v kočárku, to bychom mohli pokládat za sdělení, že se cítí být opečována, nebo touhu být zase miminkem. Všimněme si také vlastnoručního podpisu.

David

Davidovi jsou tři roky.

Je levák, ale orientaci nemá zafixovanou, takže někdy kreslí i pravou rukou.

Je pečlivý a na svůj věk i velmi chytrý, má obrovskou slovní zásobu.

Foto: viz příloha 2 a 3

Kresby: viz přílohy 4-10

Adélka

Adélce jsou 4 roky

Má dominantní pravou ruku

Když byla Adélka menší, cvičila Vojtovu metodu

Je poměrně tvrdohlavá

Kresby: viz přílohy 10-16

Adélka nepovažuje za důležité kreslit prsty, protože ty máme všichni stejné, ale například vlasy máme odlišné, ty kreslí.

Patrička

Patričce je 8 let.

Je cílevědomá a chytrá.

Má sklony k perfekcionismu.

Foto: viz příloha 17-19

Kresby: viz příloha 19-22

Kresba princezny

Podařilo se nám získat kresby princezen od dívek z jedné nejmenované školky. Věk autorek prvních třech kreseb je zhruba 5 let. Pro srovnání přikládáme obrázek od Evičky, které jsou teprve roky 3.

Obrázky jsme neviděli vznikat.

Malé děti bývají velmi originální, poté, co se dostanou do kolektivu, přijímají nové inspirace od lidí okolo sebe a jejich kresba se tak stává "mainstreamovou" záležitostí. Dříve nebo později se pak navrací k vlastní kreativě.

Kresby dívek ze školky: 23-25

Kresba Evičky: viz příloha 26

ČÁST IV.-ZÁVĚR

Závěry

Kresba může být u mladších dětí využita jako diagnostický nástroj. Prozrazuje hodně o tom, jak dítě vidí sebe, své okolí. Vypovídá také hodně

o celkové vývojové úrovni dítěte, ale i o problémech nebo harmonii v rodině.

Tato metoda nemusí být stoprocentní. Například dítě, které maluje černé mraky, což by se mohlo vykládat jako posmutnělost a rodiče by mohli být znepokojeni, nemusí svědčit o depresi či jiných problémech dítěte. Obavy jsou na místě, pokud se negativní motivy v kresbách dítěte opakují.

Kresby všech dětí, které jsme testovali, zhruba odpovídají jejich vývojové úrovni.

Všechny děti kreslily rády a nepodařilo se nám prokázat žádné významnější problémy ve vztahu k rodině.

ČÁST V.-LITERATURA

Zdroje

1. Cognitive and Perceptual Development in Children's Drawing. *www.brown.edu*. [Online] [Citace: 28. 4 2009.]
http://www.brown.edu/Courses/CG11/2007/Christina_Herrero/theories.html.
2. **Říčan, Pavel**. Techniky psychologické diagnostiky v dětském věku. *http://is.muni.cz*. [Online] [Citace: 28. 4 2009.]
3. **ŠKUBALOVÁ, T.** Re: Presentace – doplnění k tématu „Dětská kresba“ [elektronická pošta]. Message to: „Lenka Himerová“ [2009-4-29]. Osobní komunikace.
4. **Švancarová, Lea**. Kresba lidské postavy. *http://is.muni.cz*. [Online] [Citace: 28. 4 2009.]
5. **Vágnerová, M.** Kresebné techniky. *http://is.muni.cz*. [Online] [Citace: 28. 4 2009.]

ČÁST VI.-PŘÍLOHY

Přílohy

Příloha 1

Příloha 2

Příloha 3

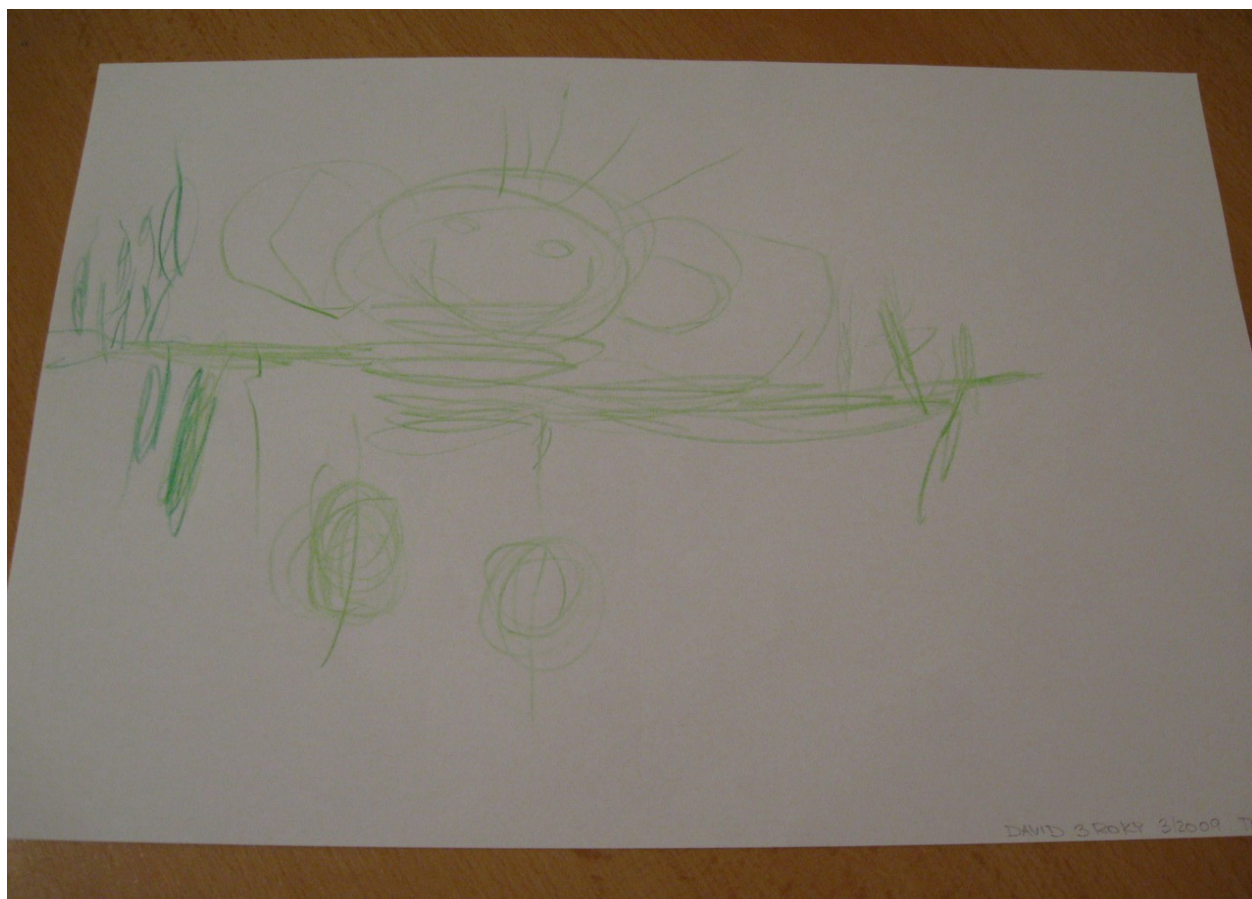
Příloha 4

Příloha 5

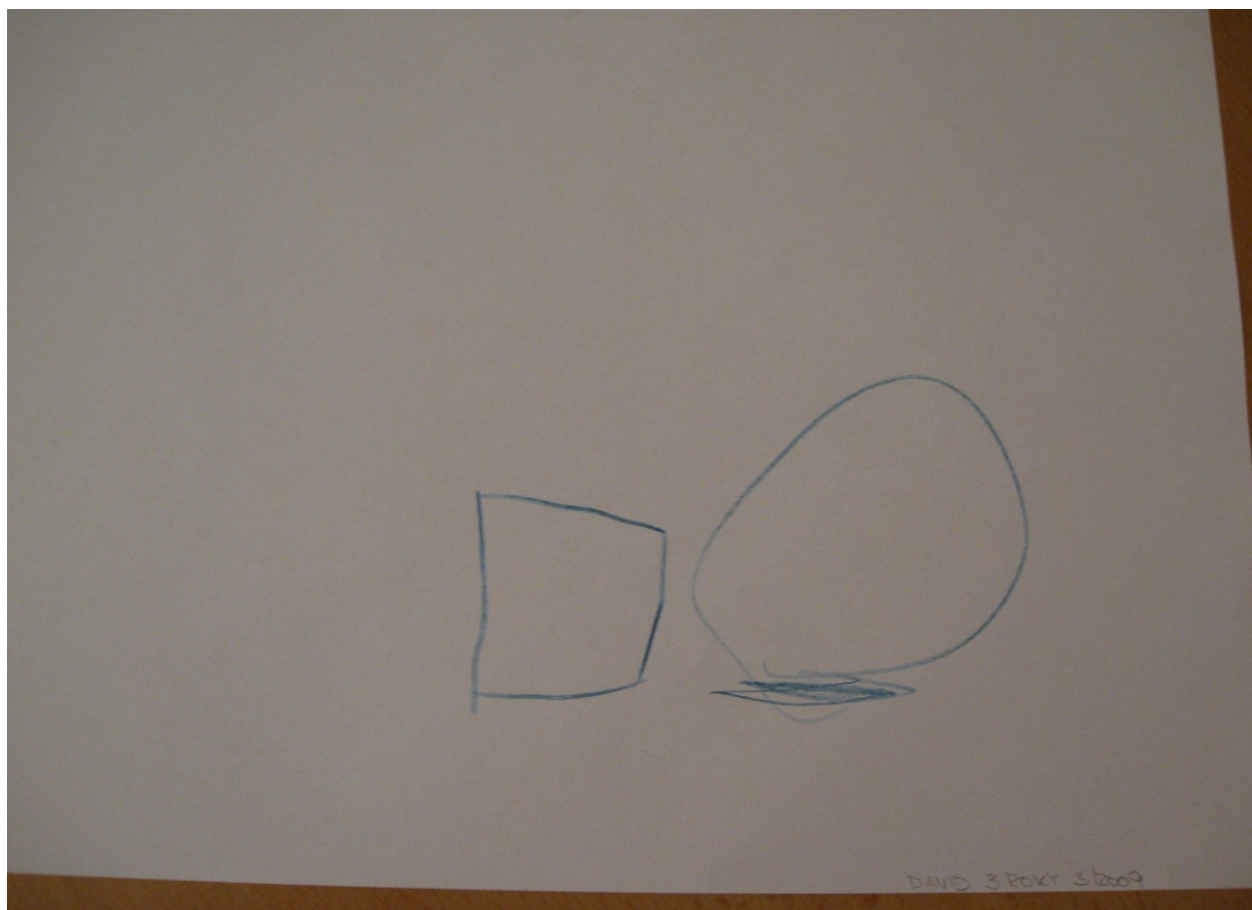
Příloha 6

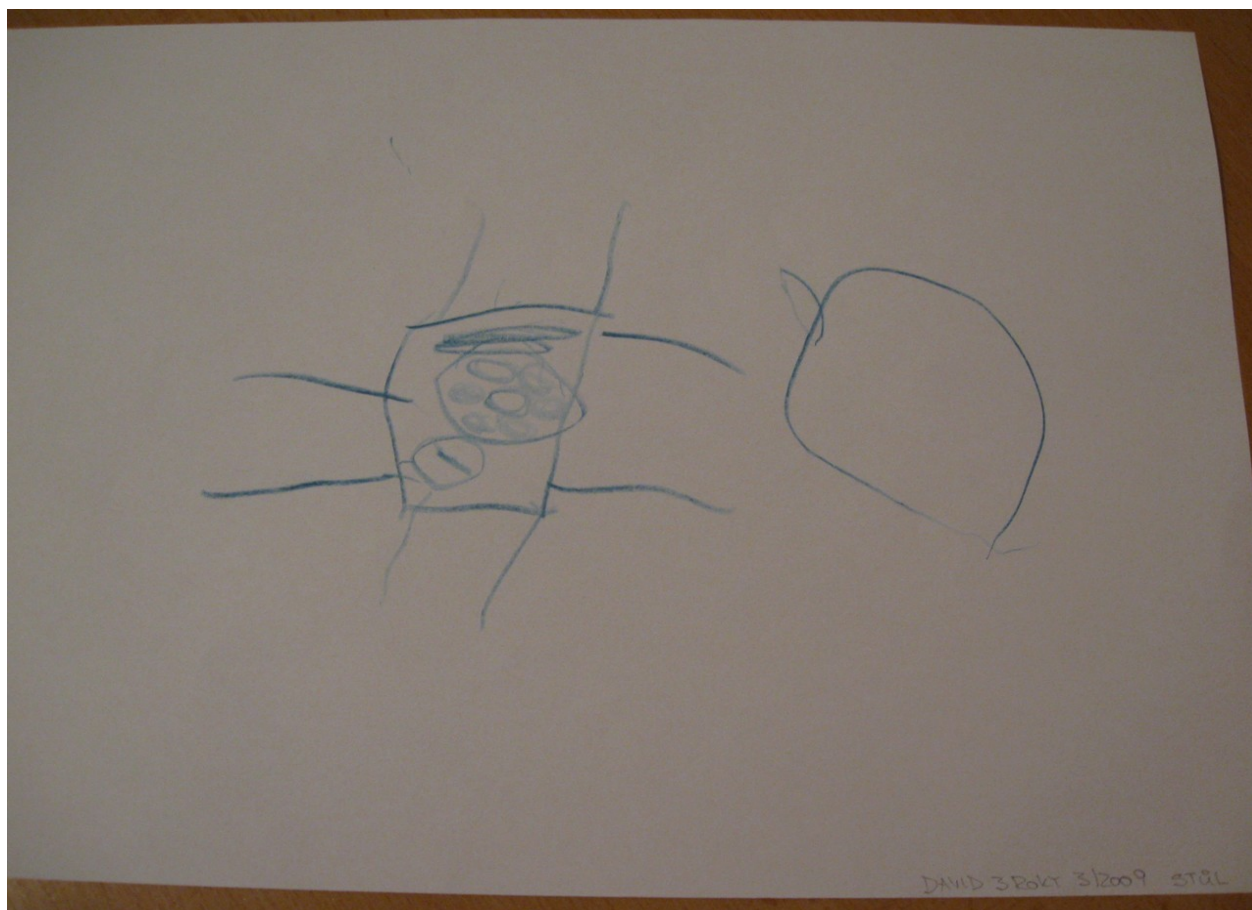
Příloha 7

Příloha 8

Příloha 9

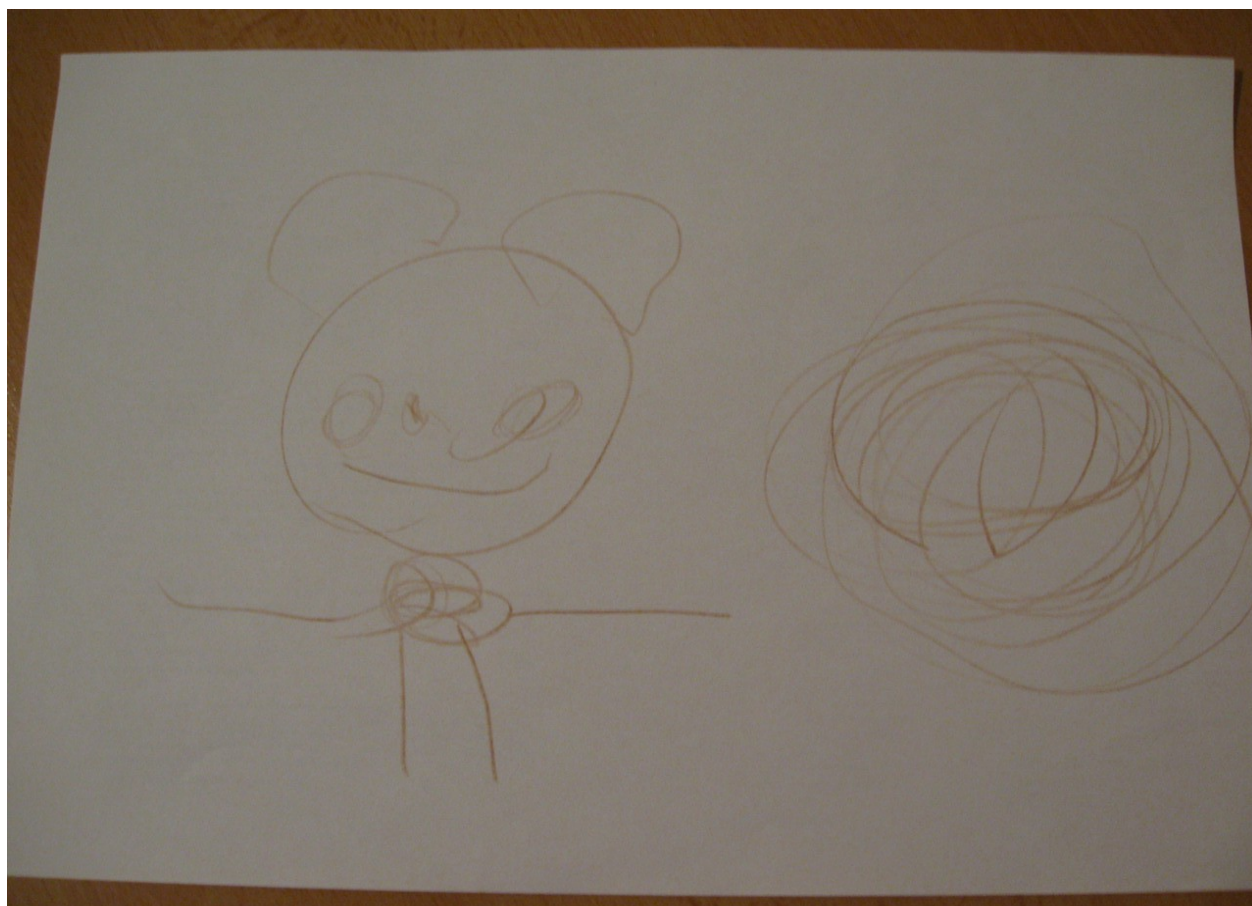
Příloha 10

Příloha 11

Příloha 12

Příloha 13

Příloha 14

Příloha 15

Příloha 16

Příloha 17

Příloha 18

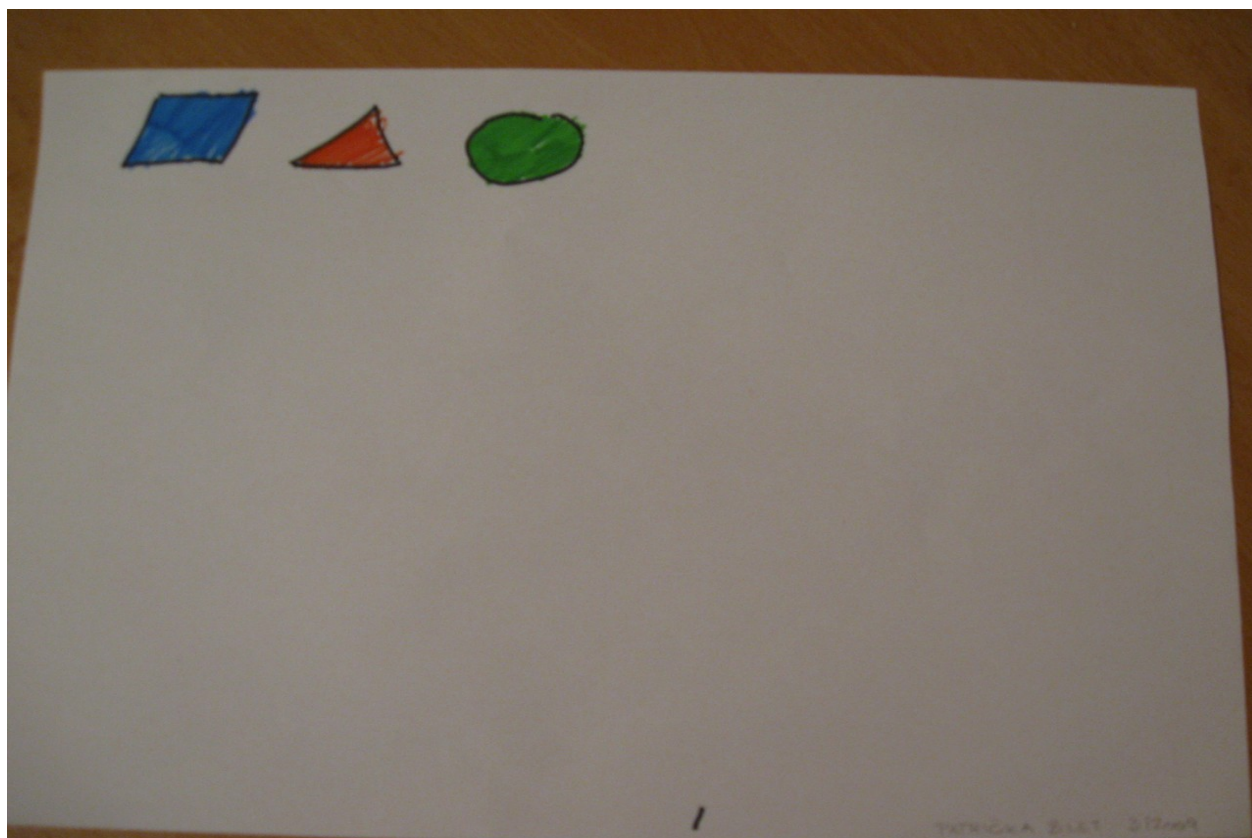
Příloha 19

Příloha 20

Příloha 21

Příloha 22

Příloha 23

Příloha 25

